

Затверджено Вченою радою
ОНУ імені І.І. Мечникова
від "20" грудня 2016 р. № 4

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Факультет/інститут факультет психології та соціальної роботи
Кафедра соціальної допомоги та практичної психології ФПСР

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Проректор з науково-педагогічної роботи
_____
(П.І.Б.)
2018 р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Індивідуальний розвиток та детермінанти психічного здоров'я

особистості

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти третій (доктор філософії)

Спеціальність 053 Психологія

(код і назва спеціальності (тей))

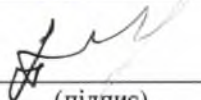
2018 рік

Розробники: Кременчуцька Маргарита Костянтинівна

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри соціальної допомоги та практичної психології

Протокол № 6 від "24" 01 2018 року

Завідувач кафедри

(підпис)

Псядло Е. М.
(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) факультету психології та соціальної роботи:

Протокол № 1 від "02" 04 2018 року

Голова НМК

(підпис)

Кременчуцька М. К.
(прізвище та ініціали)

Вступ

Навчальна програма дисципліни “Індивідуальний розвиток та детермінанти психічного здоров’я особистості” складена відповідно до освітньо-професійної/освітньо-наукової програми підготовки підготовки «доктора філософії» спеціальності 053 Психологія (код і назва спеціальності)

Предметом вивчення навчальної дисципліни є індивідуальний розвиток, як детермінанта психічного здоров’я особистості.

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Стадії індивідуального розвитку, стрес та програмування психічного здоров’я

Змістовий модуль 2. Фактори формування чутливості до стресу в процесі розвитку

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни — сформувати у аспірантів знання з наукового розуміння сучасних уявлень про стадії індивідуального розвитку та про онтогенетичне програмування основних адаптивних функцій

Завдання дисципліни полягає у системному аналізі формування системного розуміння онтогенетичної обумовленості психологічного здоров’я, динаміці його формування впродовж життєвого циклу.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

а) загальних (ЗК):

КСО. 07 - здатність вирішувати нестандартні завдання та приймати рішення в умовах невизначеності

КЗП. 04 — базові знання з теорії та практики комплексного підходу до профілактики девіантної поведінки у молодіжному середовищі;

КЗП. 06 - базові уявлення про стадії індивідуального розвитку та про онтогенетичне програмування основних адаптивних функцій

КЗП. 11 - – базові уявлення про детермінанти та фактори психічного здоров’я, зокрема біологічні, психологічні та соціальні;

КЗП. 16- поглиблення знань про взаємодію генетичних, епігенетичних та середовищних факторів у формування стрес-чутливості

в) спеціальних фахових (СК):

КСП. 06 - поглиблені знання про найбільш поширені порушення психічного здоров’я та їх клінічні характеристики

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

вміти адаптуватися до нових ситуацій, що виникають в ході професійної діяльності і потребують переоцінки накопиченого досвіду та власних

можливостей

вміння використовувати сучасні методи превенції та запобігання поведінки, що відхиляється серед молоді;

володіти знанням про стадії індивідуального розвитку;

розуміти сутність адаптивного програмування функцій, хвороб та здоров'я;

вміти оперувати знаннями про етапи розвитку в контексті взаємодії генів та середовища;

навички використання інструментів для виявлення стрес-вразливості

вміти застосовувати поширені та специфічні опитувальники на депресію, тривогу, алкогольну аддукцію та ін.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, що становить 3 кредита ЄКТС.

2. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Стадії індивідуального розвитку, стрес та програмування психічного здоров'я

Тема 1. Стадії індивідуального розвитку з позицій біології та генетики.

Генетика людини та її специфіка; зв'язки біології людини з іншими науками; етапи становлення класичної генетики і генетики людини; генетика і євгеніка; Поняття про онтогенез, основні етапи та стадії онтогенезу; генетична регуляція морфогенезу ; закономірності росту людини; зовнішні чинники та зростання людини; дорослішання і старіння; вмирання і смерть; танатологія - наука про смерть; смерть і безсмертя на рівні клітин - апоптоз і канцерогенез.

Тема 2 . Нейроендокринологічні механізми стрес-реакції.

Стрес: визначення, феноменологія; еволюційний підхід до дослідження стресу. неусвідомленість стресової реакції і роль свідомості в її розвитку; нейроендокринні механізми стресу, роль "локальних" гормонів; медіаторна і пептидна регуляція стресу; вегетативна та гормональна регуляція стресу; роль нервових та гормональних зворотних впливів на функціонування лімбичних і коркових структур; вегетативні показники в оцінці стресового стану. фізичні коливання КГР, як індикатори психоемоційного стану, рівня стресового напруження; психосоматичні захворювання і стрес; біологічний зворотний зв'язок в тренуванні стресостійкості і зняття стресової напруження; молекулярні механізми стресу і роль геному в індивідуальній стресореактивності;

Змістовий модуль 2. Фактори формування чутливості до стресу в процесі розвитку

Тема 3. Механізми формування вразливості за умов раннього негативного впливу стресу

Стрес на ранніх стадіях онтогенезу. фізіологічні та біохімічні основи реакцій, викликаних стресом на ранніх стадіях онтогенезу; моделі

антенатальних стресових впливів; методи попередження і корекції негативних наслідків антенатального стресу.

Тема 4. Нейробіологічні механізми батьківської поведінки та бондінгу.

Молекулярні основи епігенетичних явищ; онтогенетичне програмування, старіння і хвороби; батьківський імпринтинг; трансгенераційні ефекти, епігенетика і еволюція.

3. Рекомендована література

Основна

1. Александров А. А. Психогенетика. - М, С-Пб: Питер, 2004. - 192 с.
2. Богданов Н. Типология индивидуальности. - М.: Институт общегуманитарных исследований, 2004. - 386 с.
3. Боринская С.А., Янковский Н.К. Люди и их гены: нити судьбы. - М.: Век-2, 2006. - 65 с.
4. Волков В. Г1. Разнообразие человеческих миров (Руководство по профилактике душевных расстройств). - М.: Аграф, 2000. 528 с.
5. Глик Б. Пастернак Дж. Молекулярная биотехнология. Принципы и применение. - М.: Мир, 2002.-590 с.
6. Голубовский М. Д. Век генетики: эволюция идей и понятий. - СПб.: Борей Арт., 2000.-262 с.
7. Голдберг Э. Управляющий мозг. Лобные доли, лидерство и цивилизация. - М.: Смысл, 2003. 335 с.
8. Кольман Я.. Рем К.-Г. Наглядная биохимия. М.: Мир, 2000. -469 с.
9. Кордюм В.А. Введение в генетическую медицину. - В юн.: Генетическая медицина, Одесса: ОГМУ. 2008. — 432 с.
10. Корочкин Л.И. Клонирование. - М.: Век, 2006. - 64 с.
11. Корочкин Л.И., Евгеньев М.Б. Эволюционизм и «научный» креационизм. - М.: МИОО. - 2003. -
12. Малых С.Б., Егорова М.С., Мешкова Т.А. Психогенетика. Т. 1: Учебник для вузов. - СПб.: Питер, 2008.-408 с.
13. Мондимор Ф. Гомосексуальность. Естественная история. Екатеринбург: У-Фактория, 2002. - 333 с.
14. Палмер Д., Палмер Л. Эволюционная психология. Секреты поведения Homo sapiens. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. - 384 с.
15. Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві / збірник тез II Всеукраїнської науково-практичної конференції (20 жовтня 2017 року) / упор. Н. М. Бамбурак. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. – 400 с.
16. Псядло Э.А. Темперамент и характер в истории медицины и психологии. Одесса: Наука и техника, 2007. - 232 с.
17. Равич-Щербо И.В., Марютина Т.М., Григоренко Е.Л. Психогенетика. М.: Аспект- Пресс, 2002. - 447 с.
18. Розанов В.А. Экология человека. - Одесса: Наука и техника, 2006. - 182 с.

19. Розанов В. А. Биология человека и основы генетики: Учебное пособие для студентов- психологов. - Издание 2-е, исправленное и дополненное. - Одесса: ВМВ, 2012. - 436 с.: ил.
20. Стил Э., Линдли Р., Бландон Р. Что, если Ламарк прав? М.: Мир, 2002. 237 с.
21. Холл К.С., Линдсей Г. Теории личности. - М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2005. 592 с.
22. Эфроимсон В.П. Генетика этики и эстетики. - СПб.: Талисман, 1995. - 288 с.
23. Breedlove S. M., Watson N. V., Rosenzweig M. R. Biological Psychology: An Introduction to Behavioral, Cognitive, and Clinical Neuroscience, Sixth Edition. 2010. 624 p.

Додаткова

1. Вайсерман А. М., Войтенко В. П., Мехова Л. В. Эпигенетическая эпидемиология возраст-зависимых заболеваний // Онтогенез. - 2011. - Т. 42, № 1. - С. 1-21.
2. Гамов Дж. Моя мировая линия. Неформальная автобиография. М.: Наука, 1994.-304 с.
3. Гершензон С.М., Бужиевская Т.И. Евгеника: 100 лет спустя // Человек. 1996.-№ 1.
4. Гродницкий Д. Л. Эпигенетическая теория эволюции как возможная основа нового эволюционного синтеза // Журнал общей биологии. - 2001. - Т. 62, № 2. - С. 99-109.
5. Животовский Л., Хуснутдинова Э. Генетическая история человечества // В мире науки, - 2003. - № 7.
6. Киселев Л. Л. Геном человека и биология XXI века // Вести. РАН. - 2000. Т 70, № 5. -С. 412-424.
7. Мирзабеков А.Д. Биочипы в биологии и медицине XXI века // Вести. РАИ. - 2003. - Т. 73, №5.-С. 412-421.
8. Хен Ю.В. Евгеника: основатели и продолжатели // Человек. 2006. - № 3.
9. Хуснутдинова Э.К. Этногеномика и генетическая история народов восточной Европы // Вестник РАН. - 2003. -Т. 73, № 7. - С. 614-621.
10. Янковский Н.К, Боринская С.А. Наша история, записанная в ДНК // Природа. - 2001. - № 6. - С.10-17.

15. Електронні інформаційні ресурси

1. <http://www.sciam.i-u/>
2. <http://www.nij.org>
3. http://www.jancgoodall.org/chiinp_central/
4. <http://www.nationalgeographic.com/>
5. <http://www.wildchimps.org/>
6. <http://www.macroevolution.narod.ru/human.htm>
7. <http://www.ncbi.nlm.gov/books/>
8. <http://psylib.org.ua/books/holli01/index.htm>
9. <http://humbio.ru/humbio>

10. <http://ghr.nlm.nih.gov/chromosomes>
 11. http://may2005.archive.ensembl.org/Homo_sapiens/

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

5. Методи діагностики успішності навчання

Поточний контроль, модульний (семестровий) контроль. Форма поточного контролю обирається науковим керівником.

Критерії оцінювання:

Наявність конспекту лекцій 10

Реферування літератури 15

Участь у проектній розробці 15

Тези за предметом 20

Завершальний модульний контроль 40

Диференційовані оцінки:

Оцінка "відмінно" / А — виставляється, якщо здобувач третього рівня вищої освіти має глибокі і системні знання, вміє узагальнювати теоретичний матеріал, співвідносити загальні знання з конкретними ситуаціями; засвідчив уміння критично оцінювати варіантні підходи щодо сутності норм та уявлень; оволодів навиками аналізувати, моделювати та адекватно оцінювати ситуацію; обізнаний з науковими працями вітчизняних та зарубіжних спеціалістів в даній області; матеріал викладає логічно, послідовно, переконливо.

Оцінка "добре" В, С — виставляється, якщо здобувач третього рівня вищої освіти виявив достатньо повні знання курсу; дає правильні, хоча і не завжди повні визначення явищ дійсності; оволодів навичками співвідносити теоретичні знання з конкретними ситуаціями; висловлює своє ставлення до варіантних теорій щодо сутності явищ; засвоїв основи аналітичного методу; допускає незначні неточності в розкритті окремих теоретичних положень. Оцінка "задовільно" D, E — здобувач третього рівня вищої освіти взагалі засвоїв програмний матеріал курсу в передбаченому обсязі з деякими неточностями у визначенні основних явищ та процесів; намагається висловити своє ставлення до проблемних питань, хоча і не завжди адекватно; вміє аналізувати набуті теоретичні знання і співвідносити їх з конкретними ситуаціями; виклад матеріалу непослідовний, неточний, з наявними помилками.

Оцінка "незадовільно" FX, F — здобувач третього рівня вищої освіти виявив слабкі (відсутність) знання теоретичного програмного матеріалу; не зміг дати визначення основних провідних категорій та явищ; відсутні навички адекватної оцінки норм і теорій; виклад матеріалу непослідовний, нелогічний, фрагментарний, з грубими помилками.